

Актуальні питання цивільного та господарського права

Свідцтво

про Державну реєстрацію:

Серія КВ № 10689 від 30 листопада
2005 року

Засновник:

Томчишен Володимир Сергійович

Видавець, головний редактор:

Томчишен Сергій Володимирович

Адреса редакції:

61082, Україна, м. Харків-82, а/с 2970

Тел.: 8 (057) 750-20-09; 8 067 572-00-09

E-mail: sv_tomchishen@mail.ru

journal@yurpayintel.com.ua

Web-site: www.yurpayintel.com.ua/journal.html

Виходить шість разів на рік

Передплатний індекс 99806

№5(12) 2008

УДН 347.91/95; 347.734:336,

719.2

Світлична Г. О.

Проблемні питання правозастосування при розкритті інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб (цивільно-процесуальний аспект).....49

Огляд та узагальнення судової практики

Шепітько І. І., Лакіза В. В., Бережна О. Д.

Узагальнення практики перегляду судових рішень у справах, пов'язаних з договорами оренди землі (за матеріалами справ, розглянутих Харківським апеляційним господарським судом за період з 2007 по перше півріччя 2008 року)61

Актуальний коментар

Шестіріков В. В.

Проблеми правозастосування, що виникають при визначенні суб'єкта права власності на майно, яке перебуває у володінні і користуванні профспілок в Україні74

Слипченко С. А., Хорошевский А. Н.

Некоторые вопросы защиты добросовестного приобретателя.....84

Г. О. Світлична

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

Проблемні питання правозастосування при розкритті інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб (цивільно-процесуальний аспект)

Необхідність забезпечення правового захисту інформації і, відповідно, захисту прав та законних інтересів учасників правовідносин у сфері фінансово-кредитної діяльності обумовлена соціально-економічними перетвореннями, що останнім часом відбуваються в Україні. У правовій державі розкриття інформації щодо фізичних та юридичних осіб може здійснюватися виключно на підставах, в обсягу та порядку, передбачених законом.

Згідно з чинним законодавством інформація — це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі, яка поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом (статті 1, 28 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р.). Поняття інформації з обмеженим доступом у законі не визначено. В юридичній літературі пропонується під інформацією з обмеженим доступом розуміти відомості конфіденційного або таємного характеру, правовий режим яких передбачений законодавством України та які визнані такими відповідно до встановлених юридичних процедур [1, с. 23]. Правову підставу цьому становлять положення ст. 32 Конституції України, згідно з якою не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. За правовим режимом інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну та таємну (ст. 30 Закону України «Про інформацію»). Таємною є інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу, передбачену законом таємницю (банківську, комерційну, професійну, службову, адвокатську, лікарську тощо), розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству або державі.

Правовий режим банківської таємниці встановлено ЦК України та Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р.¹ Відповідно до ст. 1076 ЦК України банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їхнім посадовим і службовим особам, такі відомості можуть бути надані у випадках та в порядку, встановлених законом. Слід зазначити, що режим банківської таємниці діє не тільки стосовно договору банківського рахунка, а й договору банківського вкладу (депозиту), якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті цього договору (ч. 3 ст. 1058 ЦК України).

Зміст банківської таємниці визначено ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Банківською таємницею є інформація, тобто сукупність відомостей, які характеризуються певними правовими ознаками, їх обсяг не може повільно розширюватися або звужуватися. Банківську таємницю становить інформація щодо діяльності та фінансового

¹ Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5–6. — Ст. 30.

стану клієнта, яка стала відомою банку в процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту.

Банківською таємницею відповідно до визначеної нормою закону, зокрема, є: 1) відомості про стан рахунків клієнтів, у тому числі стан кореспондентських рахунків банків у Національному банку України; 2) операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди; 3) фінансово-економічний стан клієнтів; 4) системи охорони банку та клієнтів; 5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи-клієнта, її керівників, напрямки діяльності; 6) відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація; 7) інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню; 8) коди, що використовуються банками для захисту інформації.

Інформація про банки чи клієнтів, що збирається під час проведення банківського нагляду, також становить банківську таємницю. Банку забороняється надавати інформацію й про клієнтів іншого банку, навіть якщо їх імена зазначені у документах, угодах та операціях клієнта. Забезпечення збереження банківської таємниці є обов'язком банку, за його невиконання винні особи несуть передбачену законом відповідальність.

Втім, слід зауважити, що встановлений законом режим банківської таємниці не має абсолютного характеру. Закріплені законом правила збереження банківської таємниці не поширюються на узагальнену по банках інформацію, яка підлягає опублікуванню. Перелік інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню, встановлюється Національним банком України та додатково відповідним банком на його розсуд. При цьому Національний банк України уповноважений видавати нормативно-правові акти з питань зберігання, захисту, використання та розкриття інформації, що становить банківську таємницю, та надавати роз'яснення щодо застосування таких актів.

Банк має право надавати загальну інформацію, що становить банківську таємницю, іншим банкам в обсягах, необхідних при наданні кредитів, банківських гарантій. Обмеження стосовно отримання інформації, що містить банківську таємницю, не поширюються на службовців Національного банку України або уповноважених ними осіб, які в межах повноважень, наданих Законом «Про національний банк України», здійснюють функції банківського нагляду або валютного контролю. Національний банк України відповідно до міжнародного договору України або за принципом взаємності має право надати інформацію, отриману при здійсненні нагляду за діяльністю банків, органу банківського нагляду іншої держави, якщо є гарантії того, що надана інформація буде використана виключно з метою банківського нагляду або запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, чи фінансуванню тероризму.

Поряд з цим згідно із ст. 64 Закону України «Про банки і банківську діяльність» на банки покладається обов'язок ідентифікувати клієнтів, які здійснюють значні та/або сумнівні операції, та за власною ініціативою надавати інформацію щодо ідентифікованих осіб спеціальним органам по боротьбі з організованою злочинністю. Ознаки значної та/або сумнівної фінансової або кредитної операції визначені: у ч. 3 ст. 64 Закону України «Про банки і банківську діяльність»; у Роз'ясненнях Національного банку України з питань виконання окремих вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» № 18-112/1467-2599 від 19.04.2001р; у Положенні про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затвердженому постановою правління Національного банку України № 279 від 06.07.2000 р.; у листі Національно-

го банку України №8-112\2004-3401 від 28.05.2002 щодо виконання ст. 64 Закону України «Про банки і банківську діяльність» у частині повідомлень про значні та/або сумнівні операції; у Положенні про банк даних про сумнівні фінансові операції, затвердженому наказом № 233 Державної податкової інспекції України від 21.05.2003 р.

Зазначені випадки надання банками інформації з обмеженим доступом слід розглядати як встановлені законом винятки з покладеного на банки обов'язку щодо збереження банківської таємниці. Отже, розкриття банківської таємниці як правомірна правова дія може відбуватися виключно на підставах, в обсягу та порядку, передбачених законом.

Зі змісту ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» випливає, що інформація стосовно юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається:

1) на письмовий запит або з письмового дозволу власника такої інформації; 2) на письмову вимогу суду або за рішенням суду; 3) органам прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Антимонопольного комітету — на їх письмову вимогу стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу;

4) органам Державної податкової служби України на їх письмову вимогу з питань оподаткування або валютного контролю стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу;

5) спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу на його письмову вимогу щодо здійснення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу згідно з законодавством про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

6) органам державної виконавчої служби на їх письмову вимогу з питань виконання рішень судів стосовно стану рахунків конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності.

Крім того, довідки по рахунках (вкладах) у разі смерті їх власників надаються банком особам, зазначеним власником рахунку (вкладу) в заповідальному розпорядженні банку, державним нотаріальним конторам або приватним нотаріусам, іноземним консульським установам по справах спадщини за рахунками (вкладами) померлих власників рахунків (вкладів).

Банк, таким чином, може розкривати банківську таємницю уповноваженим особам безпосередньо на їх запит (вимогу) або на підставі відповідного рішення суду. В зв'язку з цим виникає необхідність у розмежуванні підстав, кола суб'єктів, уповноважених на отримання інформації, яка містить банківську таємницю, та її обсягу в кожному з цих випадків.

Виходячи з наведених законодавчих приписів, можна, на наш погляд, зробити такі висновки. По-перше, підставами для розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, є:

- письмовий запит або дозвіл власника інформації;
- письмова вимога або рішення суду;
- письмова вимога уповноважених державних органів.

Вимога відповідного державного органу, який є підставою для надання банком інформації, що містить банківську таємницю, згідно з ч. 2 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» повинна:

а) бути викладена на бланку державного органу, встановленої форми;

б) бути надана за підписом керівника державного органу чи його заступника (у тому числі особи, яка тимчасово виконує його обов'язки), скріпленого гербовою печаткою;

- в) містити передбачені законом підстави для отримання цієї інформації;
- г) містити посилання на норми закону, відповідно до яких державний орган має право на отримання такої інформації.

Поняття дозволу та вимоги до нього визначені Національним банком України у Роз'ясненнях з питань виконання окремих вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 19.04.2001 р., відповідно до яких дозвіл власника інформації — це викладена в письмовій формі згода клієнта банку щодо повідомлення банком інформації стосовно нього третім особам. Дозвіл на розкриття банком інформації, що містить банківську таємницю, який надається юридичною особою, повинен бути підписаний її керівником або уповноваженою ним особою та скріплений печаткою юридичної особи. Дозвіл, який надається фізичною особою, підписується цією особою. Підпис повинен бути засвідчений керівником банку чи уповноваженою ним особою та скріплений печаткою банку або засвідчений нотаріально.

По-друге, коло осіб, які за законом мають право вимагати безпосередньо від банку розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, обмежено. Перелік цих суб'єктів є вичерпним і може змінюватися тільки на підставі закону.

Право звернення з такою вимогою, у першу чергу, надане власникам інформації, яка містить банківську таємницю, тобто клієнтам банку або їх представникам. Клієнт банку — це будь-яка фізична чи юридична особа, що користується послугами банку. Крім того, закон надає таке право відповідним органам державної влади у межах виконуваних ними функцій та з питань, зазначених у законі. До таких органів віднесені: суд, органи прокуратури, служби безпеки, внутрішніх справ, державної податкової служби, державної виконавчої служби, спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, Антимонопольний комітет. Суд, наприклад, у межах цивільного судочинства має право вимагати розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, при розгляді цивільних справ про спадкування, поділ майна подружжя тощо.

По-третє, обсяг інформації, яка підлягає розкриттю, може бути необмеженим або обмеженим. Необмежена інформація — це будь-які відомості, що становлять банківську таємницю. Необмежену за обсягом інформацію банк має право надати за письмовим запитом або дозволом власника інформації, а також за письмовою вимогою або рішенням суду. Обмежену інформацію банк надає зазначеним у законі органам державної влади з урахуванням виконуваних ними функцій, з питань, зазначених у законі, за загальним правилом стосовно чітко визначених суб'єктів: конкретної юридичної особи або фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності.

Нарешті, підсумовуючи викладене, зауважимо, що звернутися безпосередньо до банку з письмовим запитом або письмовою обґрунтованою вимогою про розкриття банківської таємниці мають право тільки визначені у законі суб'єкти. При цьому вони можуть вимагати розкриття банківської таємниці з метою, на підставах та в обсязі, визначених законом.

Враховуючи визначену в законі вичерпність переліку суб'єктів, які мають право безпосередньо звертатися до банку з вимогою про розкриття банківської таємниці, слід підкреслити, що інші фізичні та юридичні особи, у тому числі й державні органи, можуть отримати відповідну інформацію виключно на підставі відповідного рішення суду. Зауважимо також, що встановлення права державного органу та його посадових і службових осіб на отримання інформації, яка містить банківську таємницю, має здійснюватися на підставі Закону України «Про банки і банківську діяльність» та спеціальних законодавчих актів, що визначають статус та регламентують діяльність і обсяг повноважень кожного із зазначених у законі суб'єктів.

Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 66 КПК України особа, яка провадить дізнання, слідчий, прокурор і суд у справах, які перебувають в їх провадженні, вправі вимагати від банків інформацію, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб, у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». При цьому у ст. 14¹ КПК України зазначається, що розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється з письмового дозволу власника такої інформації або за рішенням суду, крім випадків, передбачених Законом України «Про боротьбу з тероризмом».

Одним з передбачених законом способів отримання інформації при проведенні дізнання та попереднього слідства є виїмка предметів та документів, які мають значення для розгляду справи. Згідно зі ст. 178 КПК України виїмка документів, що становлять банківську таємницю, провадиться тільки за мотивованою постановою судді в порядку, погодженому з керівником відповідної установи.

На підставі ч. 3 ст. 66 КПК України у передбачених законом випадках, особа, яка провадить дізнання, слідчий, прокурор і суд у справах, які перебувають в їх провадженні, вправі доручити підрозділам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, провести оперативно-розшукові заходи чи використати засоби для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі. Відповідно до статей 5, 6, п. 4 ст. 8 Закону України від 18 лютого 1992 р. «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони, органів Державної податкової служби, органів та установ Державного департаменту з питань виконання покарань, розвідувального органу Міністерства оборони України для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, за наявності передбачених законом підстав, надається право витребувати документи та дані щодо джерел і розмірів доходів підприємств, установ та організацій, а також окремих фізичних осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину (одержання інформації проводиться за рішенням суду, прийнятим за поданням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника).

Законом України від 5 листопада 1991 р. «Про прокуратуру», Законом України від 24 грудня 1993 р. «Про державну податкову службу в Україні», Законом України від 26 січня 1993 р. «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні», Законом України від 20 грудня 1990 р. «Про міліцію», Законом України від 25 березня 1992 р. «Про службу безпеки України», Законом України від 15 лютого 1995 р. «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», Законом України від 30 червня 1993 р. «Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю» передбачено право відповідних органів у межах їх компетенції та функціональної діяльності на отримання інформації, яка містить банківську таємницю, у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Чинним Цивільним процесуальним кодексом України регламентовано розгляд справ про розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, за правилами окремого провадження (п. 11 ст. 234 ЦПК), що є новелою у цивільному судочинстві. Закріплення судової процедури розгляду справ про розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, зумовлене необхідністю забезпечення більш надійного та ефективного захисту банківської таємниці і, відповідно, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також інтересів держави.

Найбільш складним є питання щодо визначення суб'єктів, які мають право звернення до суду з заявою про розкриття банківської таємниці. Пов'язане це з тим, що ЦПК України не

встановлює кола уповноважених на це осіб. На перший погляд, зазначене положення закону в контексті конституційного принципу доступу до правосуддя (статті 55, 124 Конституції та ст. 3 ЦПК України) є підставою для твердження щодо необмеженого кола суб'єктів звернення із зазначеною вимогою до суду. Проте, враховуючи, що інформація, яка містить банківську таємницю, має режим інформації з обмеженим доступом, а заява про її розкриття згідно зі ст. 287 ЦПК України подається до суду у випадках, встановлених законом, склад суб'єктів, наділених правом доступу до такої інформації, у тому числі й за рішенням суду, слід визнати обмеженим. Підкріплює цю тезу сформульований у ст. 30 Закону України «Про інформацію» загальний принцип доступу до такої інформації, на підставі якого інформація з обмеженим доступом може бути поширена без згоди її власника, якщо вона є суспільно значущою і право громадськості знати цю інформацію переважає право власника на її захист.

Суд, на нашу думку, може в порядку окремого провадження розглядати справи про розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, за заявою:

а) осіб, які за законом мають право на отримання відповідної інформації, але не наділені правом безпосереднього звернення до банку з вимогою про розкриття банківської таємниці;

б) суб'єктів, наділених правом безпосереднього звернення до банку, у разі відмови банку розкрити банківську таємницю на їх письмову вимогу.

Відкриття провадження у справі здійснюється на підставі належним чином оформленої заяви, поданої уповноваженим суб'єктом з дотриманням встановлених законом правил підсудності. Згідно зі ст. 287 ЦПК заява про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичної або фізичної особи подається до суду за місцезнаходженням банку, що обслуговує цю особу. Банк — це фінансова установа, що має статус юридичної особи (ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність»). Місцезнаходженням юридичної особи є адреса органу або особи, які відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступають від її імені (ст. 93 ЦК України). Відповідно до ч. 3 ст. 9 та ч. 2 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» відомості про місцезнаходження юридичної особи повинні міститися у Свідоцтві про державну реєстрацію юридичної особи та Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Отже, справи про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, розглядаються за правилами виключної підсудності.

Проте юридична особа може здійснювати всі або частину її функцій через відповідні структурні підрозділи (філії, представництва тощо), що розташовані поза її місцезнаходженням, які не набувають статусу юридичної особи (ч. 1 та ч. 3 ст. 95 ЦК). Відомості про філії юридичної особи та їх місцезнаходження також мають бути внесені до Єдиного державного реєстру (ч. 4 ст. 89 ЦК). Згідно з п. 28 ст. 2 Закону України «Про банки та банківську діяльність» та ч. 3 п. 1.1 Положення про філії (територіальні управління) Національного банку України, затвердженого постановою правління Національного банку України від 22.12.2000 р. № 495, структурні підрозділи банків, у тому числі Національного банку України, не є юридичними особами і здійснюють діяльність від імені банку.

У зв'язку з цим у судовій практиці виникають питання щодо правомірності розгляду судом зазначеної категорії справ за місцезнаходженням філії банку, який обслуговує відповідну юридичну або фізичну особу. В юридичній літературі висловлена думка, що визначення підсудності справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, за місцезнаходженням філії банку є помилковим, оскільки філія не є юридичною особою, не має цивільної процесуальної дієздатності і тому не може бути суб'єктом процесуальних

відносин. На підставі цього робиться висновок, що підсудність справ даної категорії повинна визначатися за місцем знаходження банку, який має статус юридичної особи [2, с. 48–49]. З цим, на нашу думку, не можна погодитись з таких підстав. Перш за все, не слід змішувати два відносно самостійні питання: можливість бути суб'єктом процесуальних праввідносин, тобто персоніфікованим носієм процесуальних прав та обов'язків, та визначення підсудності справ за участю цих суб'єктів.

Згідно зі ст. 28 ЦПК здатність мати цивільні процесуальні права та обов'язки сторони, третьої особи, заявника, заінтересованої особи (цивільна процесуальна правоздатність) мають усі фізичні і юридичні особи. Виходячи з цього, саме банк як юридична особа буде суб'єктом цивільних процесуальних відносин і учасником процесу по справах про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю.

Проте з урахуванням права юридичної особи здійснювати всі або частину її функцій через відповідні структурні підрозділи (філії, представництва тощо), що розташовані поза її місцезнаходженням, які не набувають статусу юридичної особи, законом встановлені спеціальні правила підсудності за участю юридичних осіб. У відповідності з п. 7 ст. 110 ЦПК пред'явлення позовів, що виникають із діяльності філії або представництва юридичної особи, може здійснюватись також за їх місцезнаходженням. Згідно з ч. 4 ст. 95 ЦК керівники філій та представництв призначаються юридичною особою і діють на підставі виданої нею довіреності від її ім'я, у тому числі й у судових установах. При цьому слід звернути увагу на те, що цей законодавчий припис має загальний характер і визначає певні особливості підсудності справ за участю юридичних осіб, незалежно від їх процесуального статусу (сторони, заявника або заінтересованої особи) та виду провадження, в якому розглядається цивільна справа (позовного, наказного чи окремого).

Спеціальна норма, яка визначає підсудність справ про розкриття інформації, що містить банківську таємницю, це питання не регулює, тому конкуренція норм відсутня і є підстави для застосування зазначеної загальної норми при розгляді справ окремого провадження. Таким чином, заява про розкриття банківської таємниці може бути подана за місцем знаходження структурного підрозділу банку (філії), який не має статусу юридичної особи. Зроблений висновок поділяється науковцями [3, с. 455–456] та підтверджується судовою практикою.

Так, судова колегія судової палати у цивільних справах апеляційного суду Харківської області розглянула цивільну справу за апеляційною скаргою ПП «Е» на ухвалу судді Червонозаводського районного суду м. Харкова про відкриття провадження у справі за заявою Державної податкової інспекції про розкриття Харківською обласною філією АКБ «У» інформації, яка містить банківську таємницю. В апеляційній скарзі зазначалося, що ухвала суду першої інстанції постановлена з порушенням норм процесуального права, що є підставою для її скасування та направлення справи за підсудністю до належного суду.

Судова колегія дійшла висновку, що апеляційна скарга не підлягає задоволенню за таких підстав. Відповідно до ст. 312 ЦПК апеляційний суд відхиляє скаргу і залишає ухвалу без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції постановив ухвалу з додержанням вимог закону. Згідно зі ст. 287 ЦПК заява про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичної або фізичної особи подається до суду за місцезнаходженням банку, який обслуговує цю особу. Матеріали справи свідчать про те, що ПП «Е» обслуговується у Харківській обласній філії АКБ «У», тобто вся інформація, яка становить банківську таємницю, знаходиться саме в цьому структурному підрозділі банку. Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» структурні підрозділи банків не мають статусу юридичної особи, проте здійснюють діяльність від імені банку. Приватне підприємство

ПП «Е» обслуговує саме філія банку, яка розташована у Червонозаводському районі м. Харкова, а не центральний офіс банку, який знаходиться у м. Києві.

Виходячи із загальних правил підсудності, встановлених цивільним процесуальним кодексом, яким передбачено розгляд справ за місцем знаходження філії юридичної особи, судова колегія не вбачає порушень процесуальних норм при відкритті провадження у справі про розкриття Харківською обласною філією АКБ «У» інформації, яка містить банківську таємницю¹.

Заява про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, за формою та змістом має відповідати загальним правилам, закріпленим ст. 119 ЦПК та вимогам, які містяться в спеціальних нормах. Згідно зі ст. 288 ЦПК у заяві про розкриття банківської таємниці має бути зазначено: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) ім'я (найменування) заявника та особи, щодо якої вимагається розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, їх місце проживання або місцезнаходження, а також ім'я представника заявника, коли заява подається представником; 3) найменування та місцезнаходження банку, який обслуговує особу, щодо якої необхідно розкрити банківську таємницю; 4) обґрунтування необхідності та обставини, за яких вимагається розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, щодо особи, із зазначенням положень законів, які надають відповідні повноваження, або прав та інтересів, які порушено; 5) обсяги (межі розкриття) інформації, яка містить банківську таємницю, щодо особи та мету її використання.

Обставини, якими обґрунтовується необхідність розкриття банківської таємниці, мета та межі її розкриття залежать від суб'єкта звернення, його статусу, завдань його діяльності, виконуваних функцій і компетенції, що передбачено Законом України «Про банки і банківську діяльність», законами, які регулюють діяльність цих суб'єктів, та іншими спеціальними законами України, застосування та посилення на які є обов'язковим (про це йшла мова раніше). Саме ці обставини і складатиме предмет доказування у справах про розкриття інформації, яка містить банківську таємницю.

Розгляд справ про розкриття банківської таємниці здійснюється за загальними правилами цивільного судочинства з винятками та доповненнями, передбаченими законом. Так, ст. 289 ЦПК встановлює скорочені строки розгляду цих справ. Заява про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, має бути розглянута в п'ятиденний строк з дня надходження її до суду. Справа розглядається в закритому судовому засіданні за участю заявника, особи, щодо якої вимагається розкриття банківської таємниці, та банку. У разі якщо справа розглядається з метою охорони державних інтересів та національної безпеки — тільки за участю заявника.

Важко погодитись із висловленою в юридичній літературі думкою, що ці положення закону є цілком обґрунтованими [4, с. 422]. Розгляд справи в зазначеному випадку тільки за участю заявника суперечить ст. 6 Конвенції про захист прав людини, основним засадам цивільного судочинства та порушує права осіб, які беруть участь у справі. Це твердження базується на такому. У цивільному судочинстві за загальним правилом розгляд справ, у тому числі в окремому провадженні, здійснюється з дотриманням принципів гласності та відкритості. Закритий судовий розгляд допускається у разі якщо відкритий розгляд може привести до розголошення державної або іншої таємниці, яка охороняється законом. Отже, охорона державних інтересів та національної безпеки в межах цивільного судочинства забезпечується розглядом справ у закритому судовому засіданні. При розгляді справ у закритому судовому засіданні мають право бути присутніми особи, які беруть участь у справі

¹ Архів Червонозаводського районного суду м. Харкова, справа №22-ц-5056/07р.

(ст. 6 ЦПК). Відповідно до ч. 4 ст. 235 ЦПК справи окремого провадження суд розглядає за участю заявника і заінтересованих осіб. Зазначені суб'єкти входять до складу осіб, які беруть участь у справі (ч. 2 ст. 26 ЦПК). Статусу заявника набуває особа, яка звертається до суду із заявою про розкриття інформації, що містить банківську таємницю. Заінтересованими особами у справах про розкриття банківської таємниці є банк та фізична або юридична особа, стосовно яких вимагається розкриття відповідної інформації, вони мають право брати участь у розгляді справи як у відкритому, так і закритому судовому засіданні. На підставі цього вважаємо за необхідне привести положення ч. 1 ст. 289 ЦПК у відповідність до принципів цивільного судочинства, закріплених ст. 6 ЦПК.

Судова практика також свідчить про певні труднощі у застосуванні зазначеної норми закону. Так, судова колегія судової палати у цивільних справах апеляційного суду Харківської області задовольнила скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Я» на рішення Червонозаводського районного суду м. Харкова, яким була задоволена заява ДПІ про розкриття Харківською обласною філією АКБ «У» інформації, яка містить банківську таємницю, з тих підстав, що ТОВ «Я» не було повідомлено про час і місце розгляду справи, тобто суд розглянув справу з порушенням норм процесуального права, що є підставою для скасування ухваленого рішення. Судова колегія зазначила, що відповідно до вимог ч. 1 ст. 289 ЦПК про час і місце розгляду справи повідомляється тільки заявник, якщо справа про розкриття банківської таємниці розглядається з метою охорони державних інтересів та національної безпеки. Справа була розглянута за відсутності у судовому засіданні заявника та інших заінтересованих осіб — ТОВ «Я» та Харківської обласної філії АКБ «У», які не були повідомлені про час і місце розгляду справи. Як вбачається з матеріалів справи, у поданій до суду заяві не містилося посилань на те, що розкриття банківської таємниці має бути здійснено з метою охорони державних інтересів та національної безпеки. За таких обставин неповідомлення заінтересованих осіб про час і місце розгляду справи є порушенням вимог закону, що призвело до неповного з'ясування обставин справи¹.

Неявка в судові засідання без поважних причин заявника та/або особи, щодо якої вимагається розкриття банківської таємниці, чи їх представників або представника банку не перешкоджає розгляду справи, проте суд може визнати їх явку обов'язковою. За результатами розгляду справи суд ухвалює рішення, яким задовольняє або відхиляє вимогу про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичної або фізичної особи.

Суд ухвалює рішення про відмову в задоволенні заяви, якщо під час судового розгляду буде встановлено відсутність передбачених законом підстав для розкриття банківської таємниці щодо фізичної або юридичної особи. У рішенні про задоволення заяви має бути зазначено: а) повне ім'я (найменування) одержувача інформації, його місце проживання або знаходження, а також повне ім'я представника одержувача, якщо інформація надається представнику; б) повне ім'я (найменування) особи, щодо якої банк має розкрити інформацію, яка містить банківську таємницю, місце проживання або знаходження цієї особи; в) повне найменування та місцезнаходження банку, який обслуговує особу, щодо якої необхідно розкрити банківську таємницю; г) обсяги (межі розкриття) інформації, яка містить банківську таємницю, що має бути надана банком одержувачу, та мета її використання.

Слід зазначити, що правильне визначення обсягу (меж розкриття) інформації, яка містить банківську таємницю, що має бути надана банком одержувачу, та мета її використання є одним з найважливіших питань при розгляді цих справ, про що свідчить судова практика.

¹ Архів Червонозаводського районного суду м. Харкова, справа №22-ц-4837/2007 р.

Відповідно до закону вимагати розкриття банківської таємниці в судовому порядку можна стосовно конкретних фізичних та юридичних осіб. Це обов'язково має враховуватися судом при розгляді справ даної категорії. Так, при проведенні Державною податковою адміністрацією (далі — ДПА) планової перевірки регіонального управління АКБ «Н» (далі — Банк) з питання дотримання податкового та валютного законодавства виникла потреба в ознайомленні з документами первинного бухгалтерського обліку на підтвердження достовірності даних фінансово-господарської діяльності банку. Адміністрація банку відмовила працівникам податкової адміністрації в наданні зазначених документів, без яких неможливо здійснити перевірку правильності, повноти та своєчасності сплати банком податків до бюджету й визначити суму податкових зобов'язань платників податків у частині відповідності заявлених у податкових деклараціях даних.

Рішенням районного суду заяву про оскарження зазначених дій службової особи Банку задоволено частково. Апеляційним судом рішення суду першої інстанції скасовано та постановлено нове рішення про відмову в задоволенні заяви. Верховний Суд України дійшов висновку, що рішення апеляційного суду відповідає вимогам закону, є законним і обґрунтованим, підстав для його скасування не вбачається.

Судом касаційної інстанції встановлено, що на підставі п. 2 Указу Президента України «Про деякі заходи з регулювання підприємницької діяльності» у відповідності до Національного плану проведення документальних перевірок працівниками ДПА проводилася документальна планова перевірка Банку з питань дотримання податкового та валютного законодавства. ДПА направила запит на адресу Банку про надання доступу до первинних бухгалтерських документів з метою проведення перевірки, зокрема правильності виконання податкових зобов'язань платниками податків, однак у доступі до первинної бухгалтерської документації Банк відмовив з поясненням, що відповідно до статей 60–62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» інформація щодо фізичних і юридичних осіб, яка містить банківську таємницю, надається в іншому порядку.

Суд першої інстанції визнав незаконними дії Банку щодо відмови у наданні інформації та документів для перевірки на підставі того, що документи та інформація, які вимагалися ДПА, не становлять банківську таємницю, а проведення такої перевірки мало місце в межах компетенції податкового органу. Скасовуючи зазначене рішення та постановляючи нове про відмову в задоволенні заяви, апеляційний суд виходив із того, що службовою особою Банку неправомірних дій не вчинено, оскільки нею були надані для перевірки всі необхідні документи, а в наданні документів, які складають банківську таємницю, було правомірно відмовлено на підставі ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Так, відповідно до п. 2 ст. 11 Закону України «Про державну податкову службу в Україні» податкові органи вправі отримувати від комерційних банків (у порядку, передбаченому законодавством для розкриття банківської таємниці) довідки, копії документів про фінансово-господарську діяльність, отримані доходи, видатки підприємств, установ та громадян про поточні та вкладні (депозитні) рахунки, інформацію про наявність та обіг коштів на цих рахунках, у тому числі про ненадходження у встановлені терміни валютної виручки від суб'єктів підприємницької діяльності, та іншу інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, інших платежів у порядку, визначеному законодавством.

Порядок розкриття банківської таємниці визначено у ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність», яка, зокрема, передбачає надання органам податкової служби інформації щодо фізичних та юридичних осіб на їх письмову вимогу з питань оподаткування або валютного контролю стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної або фізич-

ної особи-суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу. Апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що запит податкових органів про надання для огляду документів первинного бухгалтерського обліку (договорів, векселів, довіреностей, прибуткових та видаткових ордерів тощо), які відповідно до ст. 60 Закону «Про банки і банківську діяльність» є банківською таємницею, без зазначення конкретних юридичних та фізичних осіб не відповідає вимогам ст. 62 цього Закону, а тому відмова службової особи Банку в наданні цієї інформації є правомірною. Податковим органом вимагалася відповідна інформація без зазначення конкретних фізичних і юридичних осіб, про що свідчить акт Державної податкової інспекції¹.

По іншій справі судова колегія судової палати у цивільних справах апеляційного суду Харківської області задовольнила скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Я» на рішення Червонозаводського районного суду м. Харкова, яким була задоволена заява ДПІ про розкриття Харківською обласною філією АКБ «У» інформації, яка містить банківську таємницю, з тих підстав, що в рішенні не зазначена мета використання інформації, яка містить банківську таємницю, обсяги (межі розкриття) інформації значно перевищені, ніж дозволяє п. 5 ст. 11 Закону України «Про державну податкову службу України». Зокрема, органи податкової служби мають право отримувати на підставі рішення суду інформацію про обіг та обсяг коштів на рахунках конкретної юридичної або фізичної особи. При цьому розкриття інформації про контрагентів цієї особи, які до того ж є клієнтами іншого банку, є неприпустимим. Незаконність такого розширення обсягів інформації, яка містить банківську таємницю, обумовлена встановленою законом заборорою банку розкривати інформацію про клієнтів іншого банку, навіть якщо їх імена вказані в документах, угодах та операціях особи, стосовно якої вимагається розкриття інформації (ч. 4 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність»)².

Аналогічна помилка була допущена судовою колегією судової палати у цивільних справах апеляційного суду Харківської області при розгляді справи за апеляційною скаргою ДПІ на рішення Червонозаводського районного суду м. Харкова про розкриття АКБ «У» інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичної особи — ПП «А» із зазначенням контрагентів³.

Таким чином, неправильне визначення у судовому рішенні обсягів (меж розкриття) інформації, яка містить банківську таємницю, що має бути надана банком одержувачу, та мети її використання свідчать про неправильне застосування судом законів, які встановлюють підстави та межі повноважень заявників по зазначеній категорії справ. Такі порушення є підставою для скасування ухваленого судом рішення.

Ухвалене судом рішення про задоволення заяви про розкриття банківської таємниці згідно зі ст. 290 ЦПК підлягає негайному виконанню, що має бути обов'язково зазначено в резолютивній частині рішення. Копії рішення суд надсилає банку, який обслуговує юридичну або фізичну особу, заявнику та особі, щодо якої надається інформація. Ухвалене судом рішення може бути в п'ятиденний строк оскаржене особою, щодо якої банк розкриває банківську таємницю, або заявником до апеляційного суду в установленому порядку.

Слід також звернути увагу на те, що право оскаржити ухвалене судом рішення до апеляційного суду відповідно до ч. 3 ст. 290 ЦПК, яка є спеціальною нормою, надане особі, щодо якої банк розкриває банківську таємницю, та заявнику.

¹Рішення Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 11.09.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nau.kiev.ua.

²Архів Червонозаводського районного суду м. Харкова, справа №22-ц-4837/2007 р.

³Архів Апеляційного суду Харківської області, справа № 22-ц-5344/2007 р.

Банк до кола суб'єктів, наділених правом на оскарження рішення, не віднесений. Проте згідно з ч. 1 ст. 27, ст. 292 ЦПК, які мають загальний характер, правом на апеляційне оскарження наділені сторони та інші особи, які беруть участь у справі. Відповідно до ч. 2 ст. 26 ЦПК у справах окремого провадження особами, які беруть участь у справі, є заявники, інші заінтересовані особи, їхні представники. За правилами ч. 1 ст. 289 ЦПК справи про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, розглядаються з повідомленням заявника, особи, щодо якої вимагається розкриття банківської таємниці, та банку, який набуває статусу особи, яка бере участь у справі. Як особа, що бере участь у праві, банк має відповідний обсяг процесуальних прав та обов'язків. Позбавлення банку права на оскарження рішення суду не має, на наш погляд, правових підстав. Більш того, зазначене положення закону суперечить конституційному припису щодо забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду як однієї з основних засад судочинства (п. 8 ст. 129 Конституції України). Виходячи з наведеного, вважаємо за доцільне внести відповідні зміни до ч. 3 ст. 290 ЦПК, в якій необхідно прямо зазначити про право банку на оскарження судового рішення.

На відміну від загальних правил оскарження та виконання судових рішень, закріплених ст. 294, ч. 1 ст. 328, ч. 2 ст. 368 ЦПК, для оскарження рішення про розкриття банківської таємниці встановлені скорочені строки, а оскарження рішення не зупиняє його виконання.

З урахуванням правової природи справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, та особливостей виконання рішення по цих справах, зазначені законодавчі приписи є, на наш погляд, зайвими. По-перше, зупинити виконання рішення, яке має бути виконано негайно, неможливо незалежно від того, було чи ні воно оскаржено. По-друге, правові наслідки встановлення скороченого строку оскарження блокуються негайним виконанням рішення та неможливістю зупинити його виконання. Крім того, розкриття банківської таємниці має незворотний характер, оскільки з урахуванням специфіки цих справ поворот виконання у разі відміни оскарженого рішення застосовано бути не може. На підставі викладеного вважаємо, що передбачені законом винятки із загальних правил не мають достатніх правових підстав, не можуть бути гарантією забезпечення прав та інтересів учасників процесу. Вважаємо за доцільне передбачити зупинення виконання рішення про розкриття банківської таємниці у випадку його оскарження.

Література

1. Марущак А. І. Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом.: Курс лекцій. — К.: КНТ, 2007.
2. Євтушенко О. І., Шебуєва В. А. Узагальнення практики розгляду судами справ про розкриття інформації, яка містить банківську таємницю // Актуальні питання цивільного та господарського права. — 2008. — № 2(9).
3. Балюк М. І., Луспеник Д. Д. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях): Коментарі, рекомендації, пропозиції. Серія «Судова практика». — Х., 2008.
4. Фурса С. Я., Фурса С. І., Щербак С. В. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: 2 т. / За заг. ред. С.Я. Фурси. — К.: Вид. Фурса С.Я.: КНТ, 2006.